

Respons

Tsjetsjenia: Kritikk av myndighetene i tsjetsjenske medier

- Hva kan rapporteres/ikke rapporteres i tsjetsjenske nyhetsmedier, dvs. når slår selvsensuren inn?
- Rapporterer tsjetsjensk presse om hendelser som er forbundet med myndighetenes bekjempelse av opprørere?
- Vil tsjetsjensk presse trykke artikler som er kritiske til tsjetsjenske myndighetshåndhevende organer?
- Hva slags reaksjoner vil en journalist eller en avis/publikasjon kunne påregne ved publisering av eventuelle kritiske artikler?

Bakgrunn

Det finnes en rekke aviser og nyhetsbyråer i Tsjetsjenia. Så nær som alle mottar økonomisk støtte fra myndighetene. I tillegg til det statlige republikanske nyhetsbyrået GroznyjInform¹, finnes det en rekke aviser/publikasjoner som utgis i ulike distrikter i Tsjetsjenia. På den tsjetsjenske regjeringens hjemmeside (u.å.) listes det opp 17 ulike republikanske aviser. Ifølge organisasjonen Reporters without Borders (2012) har nye aviser blitt etablert med finansiell støtte fra tsjetsjenske myndigheter for å skape et inntrykk av at delrepublikkens media er i vigør.

Ifølge Timur Aliev, som var redaktør for den uavhengige publikasjonen «Chechen Society» (Chechenskoe Obshchestvo/Чеченское общество), var det i 2004 fire uavhengige aviser i Tsjetsjenia, som var uten bånd til politiske grupperinger.² To av disse avisene var «Chechen Society» og «Voice of the Chechen Republic» (Golos Chechenskoi Respubliki/Голос Чеченской Ресублики). Begge er nå lagt ned. «Chechen Society» ble nedlagt som følge av at redaktøren begynte å jobbe for tsjetsjenske myndigheter og «Voice of the Chechen Republic» angivelig som følge av økonomiske problemer (menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus, e-post juni 2014). Landinfo er ikke kjent med hva som har skjedd med de to andre, men en menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus (e-post, juni 2014), som

¹ <http://grozny-inform.ru>

² Timur Aliev begynte i 2008 å jobbe for tsjetsjenske myndigheter, som pressetalsmann for president Kadyrov. Det ryktes at Aliev ble presset til å begynne å jobbe for Kadyrov som følge av at han og familien ble truet på livet.

kjenner forholdene i Tsjetsjenia godt, har opplyst til Landinfo at det ikke lenger er noen uavhengige aviser eller publikasjoner som gis ut i Tsjetsjenia. En avis trekkes frem som noe mer uavhengig, «Groznenskij Rabotsjij». Avisen er mer «uavhengig» eller nøytral i den forstand at den ikke kun dekker aktivitetene til president Ramzan Kadyrov eller skryter av ham, men også dekker andre tema. I forbindelse med at Ramzan Kadyrov tapte søksmålet han anla mot daværende leder for den russiske menneskerettighetsorganisasjonen Memorial, Oleg Orlov, dekket avisen selve saken, men omtalte ikke at Orlov ble frikjent (Kozulin 2011; representant menneskerettighetsorganisasjon B i Nord-Kaukasus, møte juni 2009).

Gravende journalistikk forsvant som genre i Tsjetsjenia siste halvdel av 1990-tallet som følge av at slik journalistikk kunne få konsekvenser for journalisten.³ Journalister begynte i økende grad å bruke pseudonymer og artikler unnlot å nevne navnene på involverte. «En innbygger i landsbyen Gekhi» eller «en student på oljeinstituttet» var måter intervjukilder ble sitert på (Aliiev 2004).

Med jevne mellomrom langer Kadyrov ut mot russisk føderal media som skriver om livet i republikken. En viktig kilde for informasjon om Tsjetsjenia er den russiske nyhetstjenesten «Caucasian Knot». Den skriver om de aller fleste temaer i Tsjetsjenia, inkludert menneskerettigheter. Selv Caucasian Knot, som er relativt moderat, har fått gjennomgå. Ifølge Kadyrov er den en «fiende av folket, Russlands fiende, det tsjetsjenske folkets fiende og islams fiende» (Memorial 2014).

Selvsensur er utbredt. Journalister ønsker ikke problemer med myndighetene og skriver derfor ikke noe opposisjonelt. Det er få overgrep mot journalister. De mottar imidlertid trusler og kan kalles inn til politiet. Fraværet av overgrep skyldes atmosfæren av frykt som preger delrepublikken, som fører til at journalister vet hvor grensen går for hva de kan skrive om (Kozulin 2011).

Det som skrives av kritiske ytringer i Tsjetsjenia skrives i blogger, på nettsider eller i sosiale medier. Forfatterne av slike ytringer skriver under dekknavn eller pseudonym. Det har vært tilfeller der bloggere ble sporet opp ved hjelp av IP-adressen og straffet for det de skrev (menneskerettighetsorganisasjon A i Nord-Kaukasus, e-post juni 2014)

Hva kan kritiseres og evt. rapporteres i tsjetsjenske nyhetsmedier?

Ifølge flere kilder er det svært begrenset hva som kan kritiseres i offentligheten og i pressen i Tsjetsjenia (redaktører av tidsskrift om Nord-Kaukasus, møte november 2011; menneskerettighetsaktivist, møte november 2011; tsjetsjensk journalist, møte oktober 2013). Ifølge en tsjetsjensk journalist som befinner seg utenfor Tsjetsjenia, men som har tett kontakt med republikken, og som ønsker å være anonym (møte, oktober 2013), er folk i Tsjetsjenia forsiktige med å uttrykke seg kritisk om hva myndighetene foretar seg. De er redde for å uttale sitt syn. Dette er særlig utbredt blant personer i offentlige stillinger og næringsdrivende. De vet at det de sier fort kan bli kjent.

Flere mener at kritikk av temaer som faller inn under føderale myndigheters ansvarsområder er mulig. Ifølge redaktørene av et tidsskrift som omhandler sosiale, kulturelle og

³ Som følge av Glasnost og ytringsfrihet på slutten av 1980-tallet og tidlig 1990-tallet, kunne journalister i Tsjetsjenia skrive åpent og bredt. Journalister kunne ta opp temaer som tidligere hadde vært forbudt, som spørsmålet om selvråderett for Tsjetsjenia (Aliiev 2004).

menneskerettslige forhold i Nord-Kaukasus (møte, november 2011) er det til dels mulig å kritisere føderal politikk og føderale ansvarsområder. Et tema som har blitt nevnt ved flere anledninger hvor det er rom for kritikk, er føderale styrkers brudd på menneskerettighetene under første og andre tsjetsjenske krig. Dette er også et tema som Tsjetsjenias ombudsmann for menneskerettigheter har vært opptatt av, deriblant personer som forsvant på den tiden og som ikke har kommet til rette. Andre tema hvor det kan være rom for å kritisere, er pensjoner eller utdanning. Dette er føderale ansvarsområder som berører føderale budsjetter (menneskerettighetsaktivist, møte november 2011).

Dersom kritikk berører tsjetsjenske myndigheters ansvars- og interesseområder, vil det kunne by på reaksjoner. Eksempler på slike ansvars- og interesseområder er gjenoppbygging og andre prestisjefylte byggeprosjekter, Kadyrovs islamiserings- og nasjonaliseringspolitikk og korrupsjon internt i det tsjetsjenske maktapparatet (menneskerettighetsaktivist, møte november 2011). Det er i tillegg sensitivt og forbundet med fare å ytre personlig kritikk mot president Kadyrov (redaktør av *Caucasian Knot*, møte oktober 2013).

Landinfo har i løpet av de senere årene blitt gjenfortalt flere eksempler der personer har møtt reaksjoner som følge av noe de har skrevet eller uttalt. En ansatt i utdanningsdepartementet i Tsjetsjenia skrev en artikkel i et føderalt tidsskrift om utdanningssystemet i Tsjetsjenia. I artikkelen tok han blant annet opp at det var en skam at det eneste bygget i Groznyj som ikke var gjenoppbygget var det gamle nasjonalbiblioteket. Artikkelen nevnte ikke Kadyrov som person. Vedkommende ble oppsagt og bedt om å skrive en ny artikkel hvor han måtte trekke alt tilbake. Årsaken til at han fikk problemer var, ifølge menneskerettighetsaktivisten som gjenfortalte historien, at han hadde kritisert gjenoppbyggingen, som er et tema som president Kadyrov tar svært alvorlig og personlig (menneskerettighetsaktivist, møte november 2011).

Et annet eksempel (fra 2013) er en gruppe bygningsarbeidere som arbeidet med et større byggeprosjekt i Groznyj. De jobbet for et tyrkisk entreprenørselskap og hadde ikke fått utbetalt lønn på seks måneder. Representanter for arbeiderne tok dette opp med ledelsen i hovedmoskeen i Groznyj, «Tsjetsjenias hjerte». Etter at ledelsen i moskeen hadde konsultert øverste politisk ledelse i Tsjetsjenia, ble representanter for arbeiderne pågrepet. Noen ble holdt over natten, mens lederen for protestgruppen ble holdt i tre måneder. De skal ha blitt torturert (Crisis Group, møte oktober 2013).

Et tredje eksempel er en tsjetsjensk journalist som jobbet for TV-kanalen TV Dosjd (Regn) i Moskva. Journalisten jobbet med en artikkel om islam i Nord-Kaukasus da tsjetsjenske myndigheter kontaktet journalisten og ba vedkommende komme tilbake til Tsjetsjenia. Journalisten ble presentert lister med telefonnummer vedkommende hadde ringt. Journalistens familie hadde også blitt kontaktet. Journalisten ble ikke utsatt for direkte trusler, men fikk tilstrekkelig forståelse av hva som eventuelt kunne komme til skje (Crisis Group, møte oktober 2013).

Flere kilder viser til at saker, som den med bygningsarbeiderne nevnt over, blir brukt for å sette en standard overfor befolkningen om hvor langt man kan gå i å kritisere.

Kritikk mot tsjetsjenske myndigheter mens man befinner seg i utlandet kan føre til press mot slektninger som fortsatt bor i Tsjetsjenia. Ekaterina Sokirianskaja (som sitert i *Danish Immigration Service* 2011 s. 60-61) kjente til flere eksempler på dette. I ett tilfelle ble ektefellen til en dame som kritiserte Kadyrov i et intervju i forbindelse med en konferanse i utlandet innkalt til tsjetsjenske myndigheter og advart om at det ville få konsekvenser for ham hvis ektefellen fortsatte å prate med journalister. Slektinger til et par høyt profilerte og

Respons Tsjetsjenia: Kritikk av myndighetene i tsjetsjenske medier

åpenhjertige tsjetsjenere som kritiserte Kadyrov mens de bodde i Russland utenfor Tsjetsjenia, ble utsatt for reaksjoner som vold, trusler og trakassering.

Rapporterer tsjetsjensk presse om hendelser som er forbundet med myndighetenes bekjempelse av opprørere?

Når tsjetsjenske nyhetskilder rapporterer om hendelser knyttet til bekjempelse av opprørere brukes det kun offisielle rapporter og uttalelser om sikkerhetshendelser (spesialoperasjoner, pågripelser, likvideringer). Dette er vanligvis gjengivelser av presseuttalelser fra Innenriksdepartementet (MVD). På tsjetsjensk TV rapporteres det i hovedsak om de spesialoperasjonene som har vært en suksess, eller om pågripelser av krigere eller deres støttespillere, basert på offisielle rapporteringer (Crisis Group, e-post mai 2014; menneskerettighetsorganisasjon A i Nord-Kaukasus, juni 2014). Det er Landinfos inntrykk at aksjoner der det har vært et større tap av tsjetsjenske eller føderale soldater i mindre grad rapporteres.

Vil tsjetsjensk presse trykke artikler som er kritiske til tsjetsjenske myndighetshåndhevende organer?

Tsjetsjenske nyhetsmedier lager ikke reportasjer om tilfeller der personer har blitt utsatt for menneskerettighetsovergrep fra myndighetene, som for eksempel såkalte bortføringer, dvs. hvor personer pågripes og blir borte noen dager, for deretter å dukke opp i politiarresten eller bli løslatt, eller at de forsvinner over lengre tid. Dersom det rapporteres om enkeltsaker/pågripelser i pressen, er det kortere rapporteringer om at man har pågrepet en mistenkt samarbeidspartner til opprørere, og det fremgår lite informasjon om omstendighetene rundt pågripelsen. Tsjetsjensk media skriver imidlertid om mennesker som ble bortført og forsvant under de aktive fasene av krigene der man mener at det var føderale styrker som stod bak bortføringene. Det skrives generelt ikke om bortføringer av nyere dato (redaktør for Caucasian Knot, e-post juni 2014; Crisis Group, e-post mai 2014; menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus, e-post juni 2014). President Kadyrov selv nevner fra tid til annen på TV at personer som slektninger rapporterer som forsvunnet har blitt rekruttert til opprørsbevegelsen. Crisis Group kan bare huske ett tilfelle i den senere tid der tsjetsjenske kilder omtalte en forsvinnings sak. Saken gjaldt en tsjetsjensk kvinne som forsvant i januar 2013 og ble omtalt i en av ombudsmannens rapporter (Crisis Group, e-post mai 2014). Ifølge Crisis Group har Kadyrov kritisert politi og dommere det siste året for blant annet å ta imot bestikkelser og drive med utpressing, men organisasjonen er ikke kjent med noen uavhengig dekning av slik maktmisbruk i lokalpressen. Organisasjonen tviler på at lokale aviser kan skrive om slike temaer uten nær koordinering med distriktsmyndighetene. De fleste avisene foretrekker å skrive om kulturelle og religiøse temaer.

Hva slags reaksjoner vil en journalist, en avis eller publikasjons redaksjon kunne påregne ved publiseringen av eventuelle kritiske artikler?

Ifølge redaktøren av den russiske nyhetstjenesten Caucasian Knot (e-post, juni 2014) er det ikke trolig at en journalist eller redaktør vil publisere en artikkel som er kritisk til tsjetsjensk politi/sikkerhetsstrukturer i en tsjetsjensk avis. Bakgrunnen for dette er frykt for eventuelle reaksjoner, ikke bare for journalisten eller redaktøren selv, men også for familiemedlemmene.

Flere kilder mener at dersom en slik kritisk artikkel kom på trykk, vil journalisten og redaktøren miste jobben. I tillegg ville avisen sannsynligvis bli nedlagt (redaktør av Caucasian Knot, e-post juni 2014; menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus, e-post juni 2014). Ifølge representanten for en menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus vil også mer alvorlige reaksjoner kunne inntreffe. Landinfo er videre kjent med at journalister fra Tsjetsjenia som oppholder seg utenfor Tsjetsjenia er varsomme med hvilke temaer de skriver om, av hensyn til familiemedlemmer som fremdeles bor i Tsjetsjenia.

Et eksempel på hva som kan føre til at en avis blir stengt ble slått opp i den engelske avisen The Guardian i desember 2012. Journalisten Bilkhi Dudaeva, som jobbet i den tsjetsjenske avisen «Kadyrovs vei» (avisen ble gitt ut i distriktet Itum-Kali), stilte president Putin spørsmål under hans årlige pressekonferanse om hvorfor volden som engang hadde dominert i Tsjetsjenia nå hadde spredd seg til andre deler av Nord-Kaukasus. Journalisten fulgte videre opp med et spørsmål om skjebnen til en lokal radiostasjon. Noen timer senere ga den tsjetsjenske presidenten ut en pressemelding hvor det fremgikk at avisen var nedlagt. Kadyrov kommenterte blant annet at spørsmålene var av en provoserende karakter og ikke direkte knyttet til republikken. Avisen skal angivelig heller ikke ha søkt Kadyrov-familien om å bruke navnet «Kadyrov», til tross for at representanter for myndighetene skal ha vært tilstede under åpningen av avisen (Elder 2012). Tsjetsjenske myndigheter skal ha kommentert at dette ikke hadde noe med sensur å gjøre, men om skikk og bruk etter lokale lover og tradisjoner.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor korte frister og inneholder gjerne lite bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

- Aliev, T. (2004). The risk of independent reporting in Chechnya. *Harvard: Nieman reports*. Tilgjengelig fra <http://www.nieman.harvard.edu/reports/article/100844/The-Risks-of-Independent-Reporting-in-Chechnya.aspx> [lastet ned 4. juni 2014]
- Danish Immigration Service (2011). *Chechens in the Russian Federation*. København: Danish Immigration Service. Tilgjengelig fra <http://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/6EC0730B-9F8E-436F-B44F-A21BE67BDF2B/0/ChechensintheRussianFederation.pdf> [lastet ned 1. juli 2014]
- Elder, M. (2012, 20. desember). Chechen newspaper shut down after reporter asks Putin a question. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.theguardian.com/world/2012/dec/20/chechnyan-newspaper-shut-down-putin> [lastet ned 3. juli 2014]

Respons Tsjetsjenia: Kritikk av myndighetene i tsjetsjenske medier

- GroznyjInform (u.å.). Tilgjengelig fra / [lastet ned 3. juli 2014]
- Kozulin, Y. (2011, 15. september). *RwB: freedom of press in Dagestan and Chechnya is no better. Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/18382> [lastet ned 26. juni 2014]
- Memorial (2014). *Bulletin pravozasjtsjnitnogo tsentra Memorial. Situatsija v zone konflikta na Severnom Kavkaze: otsenka prabozasjtsjtnikov. Zima 2014-2014 gg* [Bulletin fra menneskerettighetscenteret Memorial. Situasjonen i konfliktsone i Nord-Kaukasus: vurderingen til menneskerettighetsforsvarere]. Moskva: HRC Memorial. Tilgjengelig fra <http://www.memo.ru/uploads/files/1286.pdf> [lastet ned 4. juli 2014]
- Reporters without Borders (2012, 4. mai). *2012 predators of press freedom: Russia – Ramzan Kadyrov, President*. Paris: Reporters without Borders. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/docid/4fa77cd91e.html> [lastet ned 3. juli 2014]
- Overhode og regjeringen av den tsjetsjenske republikken (u.å.). *Respublikanskaja pressa [Den republikanske pressen]*. Tilgjengelig fra <http://www.chechnya.gov.ru/page.php?r=111> [lastet ned 4. juli 2014]

Muntlige kilder

- Caucasian Knot. Møte med redaktør i Moskva oktober 2013.
- Crisis Group, møte i Moskva oktober 2013, e-post 28. mai 2014.
- Menneskerettighetsorganisasjon A i Nord-Kaukasus. E-post 4. juni 2014.
- Menneskerettighetsorganisasjon B i Nord-Kaukasus. Møte, juni 2009.
- Menneskerettighetsaktivist. Møte i Moskva november 2011.
- Redaktører i tidsskrift om Nord-Kaukasus. Møte i Moskva november 2011.
- Tsjetsjensk journalist, Møte i Moskva oktober 2013.

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.